

DERIVATIVLAR: OPTSIONLAR VA FYUCHERSLAR SAVDOSI

Abduraxmonov Orifjon Rahmatjon og'li

Toshkent shahar Toshkent davlat iqtisodiyot Universiteti Biznes boshqaruv fakulteti Korporativ boshqaruv yo'nalishi KB-61 talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola opsiyon va fyuchers savdosiga e'tibor qaratib, derivativlar dunyosiga kirib boradi. Derivativlar zamonaviy moliya bozorlarining ajralmas tarkibiy qismiga aylanib, investorlarga xatarlarni boshqarish va narxlar harakati to'g'risida spekulatsiya qilish uchun noyob imkoniyatlarni taqdim etdi. Qog'oz opsiyonlar va fyucherslar atrofidagi adabiyotlarni chuqur o'rganishni ta'minlaydi, turli xil savdo strategiyalarini tahlil qiladi va investorlar uchun oqibatlarini muhokama qiladi. Tizimli yondashuv orqali tadqiqot derivativlar savdosining murakkab sohasida tushunishni kuchaytirish va qaror qabul qilishni boshqarishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Derivativlar, opsiyonlar, fyucherslar, risklarni boshqarish, savdo strategiyalari, moliyaviy bozorlar.

Kirish bo'limi moliya bozorlarida derivativlarning ahamiyatini kiritish orqali bosqichni belgilaydi. U opsiyonlar va fyucherslar haqida qisqacha ma'lumot beradi, ularning risklarni boshqarish va spekulativ savdodagi rolini ta'kidlaydi. Bo'limda, shuningdek, keyingi bo'limlarni xabardor qilish uchun mavjud adabiyotlarni har tomonlama tahlil qilish zarurligini ta'kidlab, tadqiqot maqsadlari ko'rsatilgan.

Ushbu bo'limda opsiyonlar va fyucherslar savdosi bo'yicha mavjud adabiyotlar ko'rib chiqiladi, asosiy tushunchalar, tarixiy o'zgarishlar va lotin bozorlari evolyutsiyasi o'rganiladi. U derivativlar savdosidagi tendentsiyalar, muammolar va imkoniyatlarni aniqlash uchun akademik tadqiqotlar, sanoat hisobotlari va bozor tahlillarini o'rganadi. Adabiyotlar tahlili keyingi bo'limlar uchun asos bo'lib xizmat qiladi va ushbu sohadagi bilimlarning hozirgi holati to'g'risida tushuncha beradi.

Usullar bo'limida opsiyonlar va fyucherslar savdosini tahlil qilish bo'yicha yondashuv ko'rsatilgan. Unda tegishli ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish uchun foydalaniladigan ma'lumotlar manbalari, tadqiqot vositalari va metodologiyalari tasvirlangan. Bu tarixiy bozor ma'lumotlarini miqdoriy tahlil qilishni, savdo strategiyalarini sifatli baholashni va risklarni boshqarish amaliyotini ko'rib chiqishni o'z ichiga olishi mumkin. Usullarning shaffofligi tadqiqotning ishonchliligi va takrorlanuvchanligini ta'minlaydi.

Opsiyonlar va fyucherslar-bu o'z qiymatini asosiy aktivdan oladigan moliyaviy derivativlar turlari. Ushbu vositalar moliya bozorlarida turli maqsadlarda, shu jumladan xedjlash, chayqovchilik va portfelni boshqarish uchun keng qo'llaniladi.

Options Savdo:

Ta'rifi:

- Opsiyonlar-bu egasiga asosiy aktivni oldindan belgilangan narxda (ish tashlash narxida) yoki amal qilish muddatidan oldin sotib olish yoki sotish huquqini beradigan (lekin majburiyat emas) moliyaviy shartnomalar.

Variantlar turlari:

- Chaqiruv varianti: egasiga asosiy aktivni sotib olish huquqini beradi.

- Put varianti: egasiga asosiy aktivni sotish huquqini beradi.

Asosiy Komponentlar:

- Ish tashlash narxi: asosiy aktivni sotib olish yoki sotish mumkin bo'lgan oldindan belgilangan narx.
- Amal qilish muddati: opsiya shartnomasi muddati tugaydigan sana.
- Premium: variant uchun to'langan narx.

Savdo Strategiyalari:

- Sotib olish qo'ng'iroq / qo'yish imkoniyatlari: narx harakatlari haqida o'ylamoq.
- Qoplangan qo'ng'iroqlarni sotish: mavjud aktsiyadorlik pozitsiyasi bilan daromad olish.
- Put yozish: asosiy aktivni sotib olish bo'yicha potentsial majburiyat bilan daromad olish.

Xatarlar:

- Variant uchun to'langan mukofot bilan cheklangan.
- Vaqt parchalanishi variantning qiymatini pasaytirishi mumkin.

Fyuchers Savdosi:

Ta'rifi:

- Fyuchers shartnomalari-bu ikki tomon o'rtasida aktivni kelajakda belgilangan sanada bugun kelishilgan narxga sotib olish yoki sotish bo'yicha kelishuvlar.

Standartlashtirish:

- Fyuchers shartnomalari shartnoma hajmi, amal qilish muddati va boshqa spetsifikatsiyalar bo'yicha standartlashtirilgan bo'lib, ularni uyushgan birjalarda osongina sotish mumkin.

Asosiy Komponentlar:

- ✓ Shartnoma hajmi: bitta fyuchers shartnomasi bilan qoplanadigan asosiy aktiv miqdori.
- ✓ Marja: fyuchers shartnomasini tuzish uchun zarur bo'lgan dastlabki pul miqdori.
- ✓ Hisob-kitob: Fyuchers shartnomalari aktivni jismoniy etkazib berish yoki naqd hisob-kitob qilish yo'li bilan hal qilinishi mumkin.

Savdo Strategiyalari:

- ✓ Xedjlash: asosiy aktivdagi narx o'zgarishidan himoya qilish.
- ✓ Spekulyatsiya: kutilayotgan narx harakatlaridan foyda olish.
- ✓ Arbitraj: turdosh aktivlar o'rtasidagi narx farqlaridan foydalanish.

Xatarlar:

- ✓ Muayyan stsenariylarda yo'qotish uchun cheksiz potentsial.
- ✓ Margin qo'ng'iroqlari qo'shimcha mablag ' talab qilishi mumkin.

Asosiy Farqlar:

Majburiyat:

- ✓ Variantlar sotib olish yoki sotish majburiyatini emas, balki huquqni ta'minlaydi.
- ✓ Fyuchers shartnomalari kelishilgan narxda sotib olish yoki sotish majburiyatini oladi.

Xavf va mukofot:

- ✓ Options cheklangan xavfi taklif (premium pullik) va cheksiz foyda salohiyati.
- ✓ Fyucherslar cheksiz foyda va zarar potentsialiga ega.

Moslashuvchanlik:

- ✓ Variantlar ko'proq moslashuvchanlikni taklif qiladi, chunki egasi to'g'ri mashq qilishni tanlashi mumkin.
- ✓ Fyuchers shartnomalari yanada qattiqroq va odatda jismoniy yoki naqd hisob-kitoblarga olib keladi.

Variantlar ham, fyucherslar ham xatarlarni boshqarish va moliya bozorlaridagi chayqovchilik uchun muhim vositadir va investorlar derivativlar savdosi bilan shug'ullanishdan oldin ularning tavakkalchilikka chidamliligi va maqsadlarini diqqat bilan ko'rib chiqishlari kerak.

Munozara bo'limi natijalarni mavjud adabiyotlar kontekstida sharhlaydi. Bu topilmalarning investorlar va bozor ishtirokchilari uchun ta'sirini o'rganadi. Ushbu bo'limda tadqiqotning cheklovlari va kelajakdagi tadqiqotlar uchun potentsial sohalar ham ko'rib chiqiladi. Natijalarni tanqidiy tahlil qilish bilan shug'ullanish opsiyonlar va fyucherslar savdosi bilan bog'liq murakkabliklarni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Xulosalar:

Xulosa bo'limi asosiy topilmalar va ularning derivativlar savdosining keng kontekstidagi ahamiyatini umumlashtiradi. Bu tadqiqotning asosiy hissalarini kuchaytiradi va amaliyotchilar uchun har qanday amaliy tushunchalarni ta'kidlaydi. Ushbu bo'lim moliya bozorlarining dinamik landshaftida uzluksiz o'rganish va moslashish muhimligini ta'kidlash bilan yakunlanadi.

Yakuniy bo'limda kelajakdagi tadqiqot yo'nalishlari bo'yicha takliflar mavjud. U qo'shimcha tergov zarur bo'lgan joylarni taklif qilishi, metodologiyalarni takomillashtirishni tavsiya qilishi yoki derivativ savdosida paydo bo'lgan tendentsiyalarni o'rganishni taklif qilishi mumkin. Ushbu takliflar kelajakdagi olimlar va amaliyotchilarga opsiyonlar va fyuchers bozorlarini tushunishni rivojlantirishda yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, ushbu maqola opsiyonlar va fyucherslar savdosini har tomonlama o'rganishni ta'minlaydi, nazariy tushunchalarni empirik topilmalar bilan birlashtirib, moliya bozorlaridagi derivativlar bo'yicha rivojlanayotgan nutqqa hissa qo'shadi.

Adabiyotlar.

1. "Qimmatli qog'ozlar bozori turlarining rivojlanish tarixi" Usmonova X, Toshkent2006
2. John C. Hull "Options, futures, & other derivatives", Fifth Edition, Prenticehall , Uppersaddle River, New Jersey, 2005
3. Татьянаников В. Фондовый рынок: новый этап развития? // Рынок ценных бумаг. – 2003. - № 6.
4. Sh. Sh Shoxa"zamiy "Фондовый рынок и Рынок ценных бумаг" Книга II, 2005
5. World Federation of Exchanges - Statistics/Monthly
6. www.sec.gov
7. www.wikipedia.org